Ukridge, en katt bland Wodehouses hermeliner

Tomas Prenkert, Ödeshög 31 juli 2020

Stanley Featherstonehaugh Ukridge (uttalas Fan-shaw Yuke-ridge) är en udda gestalt i Wodehouses persongalleri. Wodehouses huvudpersoner är ofta Edwardianska gentlemen som kommer från och rör sig i överklassen, har tjänstefolk som tar hand om vardagslivets trivialiteter, är ofta egensinniga, vissa av dem lite bakom flötet, råkar i eller försätter sig i diverse klister som de dock alltid klarar sig ur med hjälp av någon ”fixare” som Jeeves eller Gally. De väcker sympati och är i grunden oförargliga och oskuldsfulla. Evelyn Waugh uttryckte detta som att Wodehouses gestalter lever i en värld där syndafallet aldrig inträffat.

Ukridge avviker radikalt från detta mönster. Han är knappast en ”gentleman”. Wodehouses huvudpersoner kan ibland, då det kniper, ta till olagligheter som stöld eller utpressning. Men som Usborne säger är Ukridge den enda verkligt inpiskade kanaljen i Wodehouses galleri. Kanske var det just för att han är så radikalt annorlunda som Plum gillade honom så mycket? I över 60 år var han en sorts ”säkerhetsventil”, en tillflykt med vars hjälp Plum emellanåt bröt sig ur den vanliga ”Wodehouse-världen”.

Ukridge är huvudpersonen i en roman och i hela nitton noveller. Romanen ”Love Among the Chickens” skrevs först och utkom redan 1906. Som jämförelse: Psmith dök upp 1909. Historierna om ”föregångaren” till Bertram Wooster, Reginald Pepper, kom 1911-1915. Bertram Wooster själv gjorde entré i en novell 1915 och den första romanen om honom kom först 1933. Lord Emsworth dök också upp för första gången 1915. Ukridge är alltså en mycket tidig huvudperson hos Plum, men till skillnad från många andra av hans tidigaste gestalter (som Psmith, Reggie Pepper och Archie Moffam) så övergav Plum honom inte efter några år och några historier.

Han gjorde en omarbetad version av ”Love Among the Chickens” 1921. Under 1923-1924 skrev han tio noveller om Ukridge som först publicerades i Cosmopolitan och Strand och sedan samlades i antologin Ukridge (1924). Han skrev ytterligare sex noveller 1925 – 1935. Sedan återkom han till honom med längre mellanrum, 1948, 1955 och sista gången så sent som 1967, dvs över sextio år efter den första historien! Plum själv var klart mycket förtjust i denne bohemiske kanalje med sin kreativitet när det gällde att försöka komma över pengar, helst utan arbete.

Det finns en del skillnader mellan den förste Ukridge, i romanen, och den Ukridge som senare porträtterades i nitton noveller. Romanens Ukridge var gift, men uppenbarligen såg Wodehouse hustrun Millie som en black om foten i de mer episodiska novellerna, för hustrun försvann spårlöst. En förklaring skulle kunna vara att episoderna i novellerna utspelas tidigare (i Wodehousetid) än händelserna i romanen även om den skrevs först. I novellen ”Ukridge Rounds a Nasty Corner” uppvaktar Ukridge en flicka med namnet Millie. Många experter (t.ex. Ring/Jaggard) menar att det var hon som senare blev hans hustru, dvs att denna historia utspelas i ”Wodehousetid” tidigare än det som berättas i ”Love Among the Chickens”. Jag lämnar problemen att placera historierna i ”korrekt” ordning i ”Wodehousetid” därhän.

Ukridges personlighet i romanen skiljer sig också en del från novellernas. Detta är enda gången då Ukridge faktiskt försöker sig på att starta och driva ett företag, med en affärsidé som inte bygger på bedrägeri eller andra olagligheter. Han misslyckande har utretts förtjänstfullt av Milstein som påpekar till exempel bristen på marknadsplan, underskattning av behovet av rörelsekapital mm, dvs klassiska fel hos oerfarna företagare, men Milstein menar ändå att det främst var en massa oturliga, olyckliga händelser som stjälpte kycklingföretaget.

Novellernas Ukridge är på ett annat sätt en fullt medveten skojare, en lurendrejare som utan minsta skam ljuger och är ohederlig för att nå sina mål. Det är personligheten i novellernas Ukridge som Plum

återkom till genom åren och det är denne Ukridge och novellernas historier som lever kvar i mitt medvetande. När jag i fortsättningen beskriver Ukridge avser jag gestalten i de nitton novellerna från 1923 – 1967. Edwards menar att en viktig del av denna förändring av skildringen av Ukridges personlighet skedde redan i omarbetningen av romanen 1921, då han mer tydligt blev en ”antihjälte”.

Ukridgenovellerna är på flera sätt annorlunda än Plums vanliga berättelser. Huvudpersonen är som sagt helt annorlunda, inte alls oskuldsfull på det sätt som hans gestalter brukar vara, vilket medför att intrigen ofta innebär olagligheter. Ukridges karriär att bryta mot lagar och regler började tidigt. Han blev relegerad från Wrykyn och fick inte den gedigna utbildning som de flesta andra Wodehousegestalter har med i ryggsäcken genom livet. Motivet kärlek och förälskelse finns med i de flesta Wodehousehistorier, men lyser med sin frånvaro i Ukridgenovellerna, med ett par undantag. Plum har vant oss vid att lita på att hur illa det än ser ut för huvudpersonen så slutar hans historier ändå ”lyckligt”. Så är det inte alls alltid i Ukridgehistorierna. Vi får oftast nöja oss med att han klarar sig från att dras inför domstol.

Idén till Ukridgegestalten fick Wodehouse från vännen Bill Townend som berättade livfulla historier om en originell klasskamrat, Carrington Craxton, som startat en kycklingfarm. Plum lånade berättelsen i romanen ”Love Among the Chicken”, men mötte aldrig Craxton personligen. Han har själv skrivit i brev att hans originelle vän Herbert Westbrook i stället stått för många drag och idéer till novellernas Ukridge. Westbrook stal t.ex. en gång en banjo från Plum, vilket denne sedan låter Ukridge göra i ”Ukridges Accident Syndicate”. Westbrook ”lånade” en gång Plums aftondress så Plum fick låna en illasittande av butlern, vilket återberättas i ”First Aid for Dora”. Plum skrev senare i ett brev om Westbrook: ”Vi brukade ge varandra tjuvnyp.” Enligt Norman Murphy så har han också fått en del drag från Townend, inte minst i de fyra historierna om Billson och det har förekommit spekulationer om ytterligare andra förebilder.

Ukridge har ett mycket speciellt, komiskt utseende: nästan två meter lång, kraftig och rödhårig. Han är klädd på ett mycket säreget sätt. Han har ofta plagg som han ”lånat” från sina vänner, inte minst från berättaren James ”Corky” Corcoran. Hans ytterplagg är en uppseendeväckande gul regnrock. Hans ”glasögon” är egentligen en pincené som han försett med hemgjorda skalmar av ståltråd. Hans löskrage sitter ofta, på ett clownliknande sätt, ett par tum ovanför skjortan, eftersom den lossnat från krag-knappen. Hans faster försöker ibland ekipera honom i en gentlemans kläder, men de hamnar ofta snabbt på pantbanken.

McCrum beskriver hans personlighet som en charmerande, originell kanalje med en svada som är en livlig, självmedveten Edwardiansk slang. Han är ständigt beredd att ducka för förföljare ur den armé av långivare som högröda i ansiktena är på jakt efter honom. Samtidigt bygger han de mest fantastiska luftslott om kommande framgångar och välstånd. Han ser det bara som en tidsfråga innan han är omättligt rik och kan ge fordringsägarna tusenfalt tillbaka.

Trots att det mesta han företar sig för att skaffa denna förmögenhet går snett så är Ukridge en obotlig optimist, ser möjligheter överallt. Han är som en gammaldags leksaksgubbe med rund botten med en tyngd i som inte går att peta omkull. När ett projekt kapsejsat och han stått på näsan så är han strax uppe igen och på gång med en annan idé. Han överlever till stor del genom att snylta på sina vänner. Han har speciellt ett par gamla skolkamrater från Wrykyn, James Corkoran och George Tupper som trofast står honom bi. Ibland förbarmar sig hans faster över honom, men oftast vill hon inte veta av honom.

Ukridge startar inte (bortsett från i romanen) några egentliga företag. Han får däremot ständigt en massa nya ”affärsidéer”, oftast olagliga hugskott. Milstein ser på novellernas Ukridge ungefär som Usborne: inte som en misslyckad företagare utan som en usel svindlare. Han förnekar det charmerande draget och menar att läsaren skrattar *åt* Ukridge, men inte tillsammans *med* honom. Paul Kent påpekar att han inte gillar Ukridge, men sparar förklaringen till Volume 2, som inte kommit än. Ukridge *är* en osympatisk, ohederlig, bedragare men ändå tycker jag inte att han *enbart* har negativa egenskaper. Det *finns* en del

försonande drag som jag återkommer till nedan. Jag tycker att Milstein m.fl. målar för ensidigt med svart färg.

Som i alla Plums verk innehåller språket en massa fyndiga formuleringar, liknelser och roliga allusioner. Ukridge och Corky använder inte så ofta citat från klassiker som vi är vana vid från andra Plumböcker. Kanske en medveten konsekvens från Plums sida av Ukridges avbrutna utbildning? Ukridges jargong är ganska egen, med en del skillnader från de ”vanliga” drönarnas. Corkys berättarröst är färgad av att han är författare. Även Milstein finner nöje i många av historierna, inte minst i språket i de noveller där Corky är berättare. Milstein menar att Corky kanske är den främste berättarrösten i Wodehouses hela författarskap. Ändå är långa stycken i Corkys berättelser återgivningar av Ukridges egna repliker.

Intrigerna är roliga och annorlunda uppbyggda. Handlingen i de flesta av novellerna har, som Svedjedal visar, en gemensam grundstruktur (om än med diverse variationer):
- Ukridge behöver pengar.
- En möjlighet att skaffa pengar dyker upp.
- Ukridge försöker utnyttja möjligheten.
- Försöket misslyckas.
- Ukridge behöver fortfarande pengar.

Plums normala huvudpersoner har olika svagheter och fel, men det är lätt att känna sympati för dem, de är lätta att tycka om. Ukridge är annorlunda och många ogillar både honom och de berättelser där han figurerar. Ukridge *är* skurkaktig, och egotrippad. Phelps, Milstein och Kent uttrycker sitt ogillande och Milstein verkar anse honom *a*moralisk, dvs att han helt saknar känsla för moral. Jag tycker snarare att han är *o*moralisk, dvs han är medveten om moralens bud men struntar ofta i dem. Wodehouse själv gillade honom ändå och återkom till honom genom nästan hela livet.

Några försonande drag hos Ukridge

Även om Ukridge är en lurendrejare med många osympatiska drag så är historierna om honom ofta roliga och jag vill i denna essä invända mot en alltför ensidig svartmålning av honom. Milsteins inställning verkar vara Ukridge *inte gjort sig förtjänt av* att få läsarens sympati eller kärlek. Men för mig är sann kärlek villkorslös, inte något man får för att man gjort sig förtjänt av den. En kärlek/sympati *trots att*, inte *därför att*. Jag vill absolut inte skönmåla den omoraliske kanaljen Ukridge, men tycker att han inte enbart ska svartmålas. Jag vill gärna försöka modifiera bilden till en gråskala. För säkerhets skull, en gång till: Jag sympatiserar absolut INTE med hans egoistiska hänsynslöshet och bedrägerier men det hindrar inte att jag ändå kan känna en gnutta av empati för honom emellanåt. Och ROLIG är han oftast, inte minst hans jargong.

Usborne skriver: *Det mesta som kan sägas till hans fördel är att han har kuskat jorden runt på en fraktångare, från Neapel till San Fransisco, han har hand med hundar och Bowles (Corkys hyresvärd) fjäskar för honom, han är ingen snobb och att flickor ibland under korta sträckor gillar honom.* Men han skriver också: *Det är en stor bedrift av Corky/Wodehouse att kunna få ett anti-socialt rötägg som Ukridge att framstå som tilltalande.*

Ukridge misslyckas oftast med sina projekt och ibland verkar man se honom som misslyckandet personifierat. Ring/Jaggard påpekar att *ibland lyckas han.* Några exempel: Han lyckas med sitt uppsåt att skramla ihop de utlovade 100 punden åt Dora Mason (”Ukridge Sees Her Through”) som han försatt i knipa. Han tjänar en slant som manager åt Billson (”The Exit of Battling Billson”). Han luggar Joe the Lawyer på en bra summa och lyckas samtidigt sätta faster Julia på plats (”A Level Business Head”). Hjälpt av Looney Coote sätter han dit den bedräglige butlern Oakshott som snott hans affärsidé och lägger på köpet beslag på en bra slant (”Success Story”). Men, alla hans projekt misslyckas onekligen i den meningen att de avbryts. Ingen av hans ”affärsidéer” leder till ett bestående företag eller till den

förmögenhet han drömmer om. Svedjedal påpekar att det förstås vore otänkbart att Ukridge verkligen skulle lyckas få och behålla en förmögenhet. Ukridge är otänkbar som en etablerad ”borgare”. Då vore han förbrukad som huvudperson för Wodehouse. I Ukridges egna ögon beror hans misslyckanden på otur.

Ukridge ofta beskrivs som samvetslös, men *Plum har faktiskt gett honom ett samvete* och i varje fall ibland gjort honom medveten om att han gör orätt mot sina nästor. I ”Ukridge Starts A Bank Account” står det: *”Vanligen, om man knackar Ukridge på axeln så hoppar han minst två fot upp i luften, eftersom hans dåliga samvete får honom att befara att det värsta har inträffat och att hans synder nu har hunnit ifatt honom.”* Ofta bagatelliserar han sina lagbrott och hävdar, som en positiv egenskap, att han är mer vidsynt (a big, broad, flexible outlook) än andra.

Han utnyttjar ofta andra att tveka, men det finns också exempel på att han visar *medkänsla* för utsatta personer som blivit oskyldigt drabbade på grund av honom. I ”First Aid for Dora” bjuder han ”den stackars flickan” på en glad utekväll. Det är sedan hans fel att hon får sparken som sekreterare åt hans faster Julia. I ”Ukridge Sees her Through” så lovar han att hjälpa henne. Hon behöver 100 pund för att köpa in sig i en skrivbyrå. Ukridge lyckas få fram detta enorma belopp med råge och *han ger henne de utlovade pengarna.*

I historierna är han ofta på jakt efter någon att ”låna” pengar av, men det finns tillfällen då han är stadd vid kassa och då är han mycket *generös* mot sina vänner. Även om han oftast försöker smörja kråset på andras bekostnad så bjuder han Corky på överflödande middagar i ”A Level Business Head”, i ”Success Story” och i ”Ukridge Starts A Bank Account” (även om det sedan kan visa sig att han glömt plånboken).

Ukridge framställs som ridderlig mot damer, med undantag för sin faster Julia och hennes kvinnliga författarkollegor.

Han är snäll mot djur, speciellt har han, som sagt, mycket *god hand med hundar*, allt från små pekingesrar till raggiga blandrasbestar. Hundar sägs ju vara bra på att bedöma en människas innersta karaktär?

Milstein påpekar att man skrattar man *åt* Ukridge, men jag tycker att det också förekommer att man skrattar *med* honom. Det bästa exemplet är för mig ”A Level Business Head” (som jag översatt till svenska: ”En osviklig näsa för affärer”) som handlar om en tvekamp mellan Ukridge och den skurkaktige bookmakern Joe. Joe lurar honom, men Ukridge är kvicktänkt och lyckas till sin (och min) glädje utnyttja en uppkommen situation, med bensinstopp och en stor blandrashund, till att snuva Joe på en bra summa då han måste köpa Ukridges hjälp att komma vidare till kapplöpningsbanan. Min empati kanske beror på att jag uppfattar Joe som den större skurken av dem, och dessutom mycket rikare än Ukridge. Enligt Ukridges moraluppfattning så gör man vissa personer en tjänst om man kan förse sig av deras pengar. Detta gäller inte minst försäkringsbolag. I ”Ukridge starts A Bank Account” säger han: ”… the more cash these insurance firms get taken from them, the better it is for them. It makes more spiritual.”

Corky uttrycker säkert Plums åsikt om Ukridge när han beskriver honom som ”that battered football of Fate” och ”that battered man of wrath”. Detta sista uttryck är en allusion på Ordspråksboken 19,19: *A man of great wrath shall suffer punishment*. ”Wrath” betyder ju vrede. I den svenska folkbibeln lyder denna vers: *En man med hett temperament får ta sitt straff.* Men, hos Ukridge är inte vrede ett framträdande drag. Det är inte på grund av otyglat temperament som han råkar illa ut. Jag tolkar Corkys/Plums allusion så att Ukridge på ett gammaltestamentligt sätt drabbas av Guds straff/vrede på grund av sina ”försyndelser”. Jag skulle översätta denna Plums/Corkys allusion till ”*denne illa tilltygade och vredesdrabbade man*”. Det uttrycker en viss empati? Corky (och Plum) håller fast vid sin vänskap med Ukridge och även om han (Corky) ibland blir ilsken på honom (Ukridge), så tar medkänslan och lojaliteten snart överhand. Också George Tupper håller fast vid sin vänskap, trots att han kommit upp sig i samhället och jobbar på utrikesdepartementet. Som ofta hos Plum så bottnar lojaliteten i att de var

skolkamrater på Wrykyn. Detta värderas högt och sådana gamla kompisar förlåter man mycket i Plums värld.

Till skillnad från många andra sysslolösa ”drönare”, som Bertie Wooster och hans vänner, så är Ukridge utfattig och överlever ofta genom att snylta, ibland på sin faster och ofta på sina vänner. Ukridge är inte den enda personen i Plums böcker som skildras på detta sätt! I romanen ”Company for Henry” finns bifiguren Algy Martin som i många avseenden är lik Ukridge. Han är fattig och full av orealistiska idéer om hur han ska bli rik. Under tiden snyltar han på släkt och vänner. Men Algy framställs inte fullt ut lika hänsynslös som Ukridge, med lite mer sympati. Och han är inte en huvudperson.

En bra berättelse behöver inte nödvändigtvis ha en sympatisk huvudperson. Edwards säger att Wodehouse i samband med revisionen av ”Love Among the Chickens” gjorde om honom från en ”Funny Friend” till en ”Antihjälte”.

Stockholms Stadsbibliotek beskriver begreppet ”antihjälte” generellt på sin hemsida:
”Komisk, övermodig, fåfäng, opålitlig, småaktig, dum, skurkaktig eller bara vardagligt vanlig. Antihjälten är allt den klassiska hjälten inte är men vinner ändå, eller kanske just därför ofta vår sympati.”
Många av dessa adjektiv passar in på Ukridge. OBS ordet ”***ofta***” på slutet! I fallet Ukridge har många det svårt med just sympatin, men en antihjälte väcker inte alltid sympati hos alla.

I Wikipedia finns en lista över olika ”typer” av antihjältar. En av typerna har etiketten ”Skurken”. Typen beskrivs så här:
”Ibland har huvudpersonen i en berättelse inga förmildrande drag över huvudet taget. Denna är en skurk, men utgör ändå berättelsens fokus, och de andra karaktärerna är så pass svagt framträdande att de inte erbjuder några andra perspektiv. Läsaren eller tittaren tvingas att sympatisera eller relatera till en helt fruktansvärd person, och konfrontera sina känslor för den typen av protagonist.”
Det skulle vara överdrivet att karaktärisera Ukridge som en ”helt fruktansvärd person”. Han är knappast någon ”samhällets fiende nr 1”. Han är mest en bedräglig småskurk och jag har i denna essä försökt att utan skönmålning förmedla några förmildrande drag hos honom, försökt att skildra honom i en gråskala, inte bara i svartvitt. Så vitt jag sett så är det bara Edwards som uttryckligen ser Ukridge som en antihjälte.

Det finns ett antal andra bipersoner som framställs som osympatiska i Wodehouse berättelser. Jag nämner bara Berties dominanta faster Agatha, den manipulativa Bobbie Wickham, den diktatoriske Roderick Spode och lord Emsworths svinskötarknyckande arvfiende Sir Gregory Parsloe-Parsloe.

Wodehouse har också en hel del kriminella individer som bifigurer, men dessa framstår mer som komiska, misslyckade stereotyper. Ukridge är en *huvudperson*, en antihjälte och Plum ger ett helt annat djup i skildringen av hans personlighet än t.ex. i skildringarna av Chimp Twist eller Percy Pilbeam, som mer är statister eller kulisser bakom huvudpersonerna. Men jag lämnar bifigurerna.

Jag finner det intressant att Wodehouse inte bara porträtterar huvudpersoner som är sympatiska och älskvärda även om de har mänskliga svagheter, utan återkommer till den egoistiska och lögnaktiga antihjälten Ukridge som också var en av hans allra tidigaste huvudgestalter! Detta demonstrerar för mig en bredd i hans författarskap.

Källor,
(och förslag till vidare läsning):
Armstrong, Curtis & Milstein, Elliot: A Plum Assignment, Winch & Clutterbuck, 2018 (kapitlet: Stanley Featherstonehaugh Ukridge: Hidden values and Frozen Assets)
Donaldson, Frances: P. G. Wodehouse The Authorised Biography, Allison & Busby, 1992
Edwards, Owen Dudley: P. G. Wodehouse, Martin Brian & O’Keeffe, 1977
Kent, Paul: Pelham Grenville Wodehouse Volume 1, TSB, 2019.

McCrum, Robert: Wodehouse A Life, Viking, 2004. (Främst början av kapitel 5)
Murphy, N. T. P.: A Wodehouse Handbook Volume One, Sybertooth Inc, 2013 (Kapitel 34: Ukridge & His Three Sources)
Murphy, N. T. P.: The Wodehouse Miscellany, The History Press, 2015. (kapitel 4: Emsworth and Stanley Featherstonehaugh Ukridge)
Phelps, Barry: P.G. Wodehouse man and myth, Constable, 1992 (Främst kapitel 6)
Ratcliffe, Sophie: P.G. Wodehouse A Life in Letters, Hutchinson, 2011
Ring, Tony/Jaggard, Geoffrey: Wodehouse among the chickens, Porpoise Books, 1996
Svedjedal, Johan: Komikens grepp och gränser, Litt. vet. Inst. Uppsala Universitet, 1979
Usborne, Richard: Wodehouse at work, Jenkins, 1961 (Kapitlet Ukridge)
Usborne, Richard: Plum Sauce, The Overlook Press, 2003. (Kapitlet Ukridge)